

הרב שלמה דוד כובש
רב דקהילת אופני ישן
(אובודא)

הרב שלום הלוי הורביץ
רב דקהילת טשארטקאוו
(טעלעקי פלאץ)

הרה"ג ברוך אבערלאנדער
אב"ד
ורב דקהילת חברה ש"ס ליובאוויטש

בס"ד

A zsidó temetők nem eladók!

*A Budapesti Ortodox Rabbinátus háláchikus állásfoglalása
a kaposvári neológ zsidó temető tervezett eladása ügyében*

Szomorúan olvastam a kaposvári neológ zsidó hitközség *Heisler András* Mazsihisz elnöknek címzett 2020. november 30. kelt levelét, amiben arról van szó, hogy milyen feltételekkel egyeznének bele az új zsidó temető eladásába Kaposváron.

A temetők az utolsó mementók

A vidéki hitközségek elkесerítő helyzetén túl azért is szomorúsággal töltött el a levél, mert előrevetíti sok más temető sorsát. Magyarországon több, mint 1 440 zsidó temető van, közülük nem egyet örömmel megvásárolnának a szomszédok, az önkormányzat vagy vállalkozók, hogy a sírok felszámolása után más célra hasznosítsák a területet. Azonban ennek az eredménye az lesz, hogy nemcsak annak a 600 ezer zsidónak nem lesz megszentelt földi nyughelye, akik a II. világháborúban mártírhalált haltak, de visszamenőleg a szülei és nagyszülei emlékét is eltörlik a föld színéről. Eltűnne az utolsó nyoma is a zsidóságnak olyan településeken is, ahol akár generációkon át működött pezsgő hitközségi élet. Hiszen az élőket Auschwitzba deportálták, a zsinagógákat lerombolták vagy átépítették és a temetők felszámolásával utolsó nyomukat is el akarják tüntetni a zsidó közösségeknek az emlékezetből is, mintha soha nem is lettek volna.

A hitközség érvei a temető eladása mellett és annak feltételei

A levélből a temetőről és annak felszámolásáról a következőket lehet megtudni:

„Temetőnket 1932-ben bővítették egy kb 6500 m²-es területtel. E területnek túlnyomó többségén temetés nem történt. [...] A területen összesen 161 síremlék található, melyek közül csak 6-nak van élő leszármazottja, akik közül csak egy él Kaposváron. A kérdéses területen az utolsó temetések a '60-as években történtek. [...] temetőnk több ezer sírja közül csak kb. 65-70-nek van élő hozzátartozója, akik közül csak 19-en élnek Kaposváron! Hitközségünk vezetősége és tagsága a területre vonatkozó vételi szándékot megtárgyalta, és azt az alábbiak szerint elfogadhatónak tartja: [...] • A sírokat exhumálni kell és újratemetni. • Azokat a sírokat, melyeknek van még élő leszármazottja, a síremléssel együtt külön-külön kell kezelni. • A hozzátartozó nélküli sírokból kikerülő maradványokat közös sírban lehet elhelyezni, a síremlékeket pedig szorosan egymás mellett felállítani. [...] A mosdósi zsidó temető felszámolásakor ezt az eljárást követték. [...] • A terület vételárára hitközségünk nem tart igényt. Helyette egy háromoldalú szerződés megkötését javasolja (KMJV-MAZSIHISZ-KAZSIH) melyben a KMJV vállalja a megmaradó zsidó temető fenntartását 99 évig. • Előző pontban foglaltat amiatt tartjuk szükségesnek, mert Kaposváron a zsidóság és vele

együtt a Hitközség is a jelenlegi tagok elhunytával utánpótlás hiányában meg fog szűnni! Ezzel a megoldással még hosszabb távon lehetne biztosítani a városban élt zsidók emlékének megőrzését.”

A kihantolás tilalma

A zsidó vallás tiltja a kihantolást (*Sulchán áruch JD 363:1.*, lásd még *A rabbi válaszol* 2. kötet 48. fejezet, 3. kötet 31. fejezet), és ezt a tilalmat nem oldja fel az sem, ha az a hitközség anyagi forrásokhoz jutna általa, amivel hasznos dolgokat tudna csinálni. Még egy másik temető rendbetétele sem lehet olyan cél, amiért fel lehet számolni sírokat, ráadásul nincs is semmi logika abban, ha elpusztítunk egy temetőt, hogy egy másikat jobban tudjunk gondozni.

A látogatók száma nem határozza meg a sír értékét

Nem egyeztethető össze a háláchával az az érvelés sem, hogy a sírokat kevesen vagy egyáltalán nem látogatják. Egy sírkert nem turista látványosság, hogy a látogatók száma határozza meg az értékét. A halottak szent nyugalma tilos megzavarni, ez nem kötődik a sírt látogatókhoz vagy a számukhoz (lásd még *uo.* 2. kötet 47. fejezet). Különösen visszatetsző ezt érvenként használni, amikor leginkább azért nincs látogató, mert az elhunytak leszármazottait Auschwitzban meggyilkolták.

A sír tulajdonosa maga az elhunyt

Fontos megérteni, hogy a sír tulajdonosa nem a hitközség és nem a leszármazottak, hanem maga az elhunyt. Más szóval, igaz, hogy amikor az ember meghal, akkor minden vagyona átszáll az örökösire, de egy dolog örökre a birtokában marad, ez pedig a nyughelye. Ezt senkinek nincs joga ellopni tőle. Amikor a hitközség eladta a sírhelyet valakinek, hogy oda temessék el, akkor attól a perctől kezdve már nem ők rendelkeznek fölötte. A hitközségnek és a családtagoknak morális kötelessége gondoskodni a halottak tiszteletéről és a temető ápolásáról, de ettől még nem szereznek jogot, hogy a sírok sorsáról önös érdekek mentén döntsenek.

Kihantolás esetén nem szabad tömegsírba helyezni

Megakadt a szemem azon is, hogy felmerült a tömegsírba temetés ötlete, arra hivatkozva, hogy a mosdói temető esetében is így jártak el. Bár pontos adatok nem kerültek a birtokomba, ám Keresztes József mosdói polgármester és mások közléséből tudom, hogy Kaposvártól nagyjából 20 km-re fekvő község temetője elég elhanyagolt állapotba került a 70-es évekre. A '80-as évek elején egy szarvasmarha-telep épült ezen a területen, és ezért számolták föl a temetőt. Dokumentumok hiányában el tudom képzelni, hogy abban az időben a hatóságok nem kértek engedélyt senkitől, csak határozatot hoztak a temető megszüntetéséről és a kb. 60-70 kihantoltak újratemetéséről a kaposvári temetőben. Még ezzel együtt is érthetetlen, miért gyalázták meg az elhunytakat azzal, hogy tömegsírba tették őket, ahelyett, hogy egyenként saját méltó nyughelyet kaptak volna – különös tekintettel arra, hogy már akkor is valószínűsíthettek, hogy nem túl hamar fog megtelni az a hatalmas üres temető Kaposváron...

Sajnálatos, hogy ez a helytelen döntést ma már precedensként szeretnék felhasználni. A háláchá (lásd *SÁ uo.* 362:3.) semmiképpen nem fogadja el azt a megoldást még abban az esetben sem, ha ne adj Isten külső kényszer miatt ki kell hantolni egy vagy akár egy egész temetőnyi sírt. Az elhunytak méltóságát mindenképp meg kell őrizni azzal, hogy külön sírban helyezik őket újfent nyugalomra.

Az izraeli újratemetés akadályai

Felmerült az a gondolat is, hogy nyissák meg mind a 161 sírt, és a maradványokat helyezték örök nyugalomra Izraelben. A *Sulchán áruch (uo.* 363:1.) ugyanis megengedi az exhumálást, ha annak az a célja, hogy a Szentföldön helyezték örök nyugalomra az elhunytat. Ez ellen azonban –

túl azon a praktikus akadályon, hogy a sok milliós költséget nem lenne, aki állja – háláchikus érvek is szólnak.

A törvényhozók (*Igrot Mose* responsum *JD* 3. kötet 151. fejezet) kifejezetten kitérnek arra, hogy abban az esetben szabad kihantolni az elhunytat, ha azért akarják Izraelben eltemetni mert az megtszertelés az elhunytaknak, és egyfajta emelkedés a szentségben számára (lásd *Egység* 132. szám 16–19. oldal, 133. szám 26–27. oldal). Ha azonban az újratemetés célja pusztán a pénzszerzés, akkor tilos a holtakat kihantolni ha. Sőt, ez a Szentföld megsértésének is számítana: hiszen ezáltal sírok felszámolásához nyújtana segítséget.

Egy mexikói eset jól példázza, hogy mennyire komoly ez a tilalom. Ott azért akartak holtakat kihantolni és Izraelben újratemetni, mert a temető kezdett megtelni és ez által akartak sírhelyeket felszabadítani. Azonban Élijáhu Bakshi-Doron (1941–2020) Izrael akkori szefárádi országos főrabbija erre sem adotta engedélyt, mert a cél nem egy magasabb szintű temetés lett volna, hanem a temetkezési helyek „újrahasznosítása” (*Binján áv* responsum 3. kötet 55. fejezet).

Nem szabad a sírhelyet más célra használni

A másik érv ez ellen a terv ellen, hogy még abban az esetben is vita van a rabbik között arról, hogy ha törvényesen hantoltak is ki valakit, szabad-e a sírhelyét újra felhasználni temetésre (lásd *Cic Eliezer* responsum 7. kötet 49:8., 10. kötet 40. fejezet végén). Azzal azonban mindenki egyetért, hogy ha egy sírt megszüntette, akkor nem szabad a helyét más célra használni (*Minchát Jichák* responsum 9. kötet 121. fejezet). Tehát, még ha minden sírt ki is hantolnak és a maradványokat el is szállították, akkor sem lehet a földet értékesíteni és más célra használni.

További szempont, hogy ha bizonyos feltételek mellett meg is van engedve egyes sírok kihantolása, egy egész temetőt felszámolni akkor is szigorúan tilos (*Igrot Mose* uo.; *Binján áv* uo. a fejezet végén).

A sírok megbolygatása büntetésnek számít

A zsidóság nagyon rossz szemmel nézi a sírok megbolygatását. *Sámuel könyvében* (12:15.) olvassuk: „Ha pedig nem hallgattok az Örökkévaló szavára és engedetlenek lesztek az Örökkévaló parancsa iránt, akkor lesz az Örökkévaló keze ellenetek és atyáitok ellen”. Felteszi a Talmud (*Jövámot* 63b.) a kérdést: hogy lehet megbüntetni az atyákat, akik már nem is élnek? A válasz az, hogy a sírjaik lesznek megbolygatva. Ebből tanuljuk, hogy ez egy olyan fájdalmas dolog, ami büntetést jelent az élők számára is. Írva van az is, hogy amikor sírokat megbolygatnak, és megzavarják az elhunytak örök nyugalma, akkor ez sok bajt és rosszat hoz az élőkre (*Svut Jáákov* responsum 2. kötet 103. fejezet).

A történelem során azokat, akik a temetéssel és a temetők fenntartásával foglalkoztak, *chevrá kádísának*, szent egyletnek nevezték el, mert a halottak körüli teendők elvégzése, a temető őrzése szent feladat. Ezért kell nyomatékosítani és kihangsúlyozni, hogy a zsidó temetők nem eladóak, akkor sem, ha jó pénzért lehetne értékesíteni a területüket, és a befolyt összeget „jó” célra fordítanák. Tilos áruba bocsátani őket, mert meg kell adni az elhunytaknak a szent nyugalma, míg el nem jön a megváltás és a halottak újra életre nem kelnek.

Kérem a hitközség vezetését és a közösség tagjait, hogy ne szégyenítsék meg áldott emlékü elődeiket azzal, hogy megbolygatják a sírjaikat és elveszik nyughelyüket. Adja az Örökkévaló, hogy közösségeink megerősödjenek és méltóan emlékezhessünk elhunytjainkra.

Budapest, 5781. Chánuká 6. gyertyá – 2020. december 15.

Oberlander Báruch